

Tavoitteena turvallisuus

Päijät-Hämeen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelma 2017-2020

TOIMINTAKERTOMUS 2019



PÄIJÄT-HÄMEEN
hyvinvointikuntayhtymä



Sisällys

1. JOHDANTO	3
2. TAVOITTEET VUOSILLE 2017-2020	4
3. TOIMINTA VUONNA 2019.....	5
PAINOPISTEALUE: TOIMINNAN RAKENTEET JA VERKOSTOT	5
PAINOPISTEALUE: TARPEITA VASTAAVA PALVELURAKENNE	7
PAINOPISTEALUE: HENKILÖSTÖN PEREHDYTYS JA KOULUTUS	12
PAINOPISTEALUE: TILASTOINTI.....	13
PAINOPISTEALUE: VIESTINTÄ.....	14
PAINOPISTEALUE: TOIMINNAN SISÄLLYTTÄMINEN MUIHIN OHJELMIIN	14
4. TOIMINNAN SUUNTAVIIVOJA VUODELLE 2020.....	16

Päijät-Hämeen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn seutukoordinaatio-ryhmä 16.4.2019

- Asikkala: Saira Juntunen
- Hartola: Johanna Huttunen
- Heinola: Kirsi Mäkilä
- Hollola: Antti Anttonen
- Iitti: Tanja Lehtimäki
- Kärkölä: Petra Nevalainen
- Lahti: Hannu Lehtonen
- Orimattila: Kristiina Hämäläinen
- Myrskylä: Jaana Keisala
- Pukkila: Sanna Saarenkoski
- Sysmä: Marjaana Hartikainen
- Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä / Lasten ja nuorten hyvinvointi: Marja Koivisto
- Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä / Lapsiperheiden tuki: Päivi Mykrä
- Hämeen poliisi: Sari Pakkanen
- SRK-yhtymä: Sirpa Koistinen
- Rikosuhripäivystys: Kati Ulmala
- Lahden ensi- ja turvakoti: Jukka Ihalainen ja Heli Lehtinen
- Sosiaalialan osaamiskeskus Verso: Susanna Leimio

Tiedoksi:

Asikkalan kunnanhallitus

Hartolan kunnanhallitus ja -valtuusto

Heinolan sosiaali- ja terveyslautakunta ja hyvinvointilautakunta

Hollolan kunnanhallitus

Iitin kunnanhallitus

Kärkölan kunnanhallitus

Lahden sosiaali- ja terveyslautakunta

Myrskylän kunnanhallitus

Orimattilan perusturvalautakunta

Padasjoen kunnanhallitus

Pukkilan kunnanhallitus

Sysmän kunnanhallitus

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta

1. Johdanto

Päijät-Hämeen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelma 2017–2020 pohjautuu Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen kuntaliiton (2008) lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suosituksiin, Terveysten- ja hyvinvointilaitoksen (2014) suosituksiin, Päijät-Hämeen turvallisuussuunnitelmaan 2014 sekä Päijät-Hämeen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn edelliseen toimintasuunnitelmaan 2013–2016. Suositusten mukaisesti toimintasuunnitelma tulee kytkeä osaksi kunnan hyvinvointistrategiaa ja turvallisuussuunnittelua.

Toimintasuunnitelman 2017–2020 lähtökohtana on ollut ymmärrys ehkäisevän työn kuumumisesta kaikille. Kompleksisena yhteiskunnallisena ongelmana lähisuhdeväkivallan ehkäisy haastaa palvelujärjestelmän toimijat tekemään saumatonta yhteistyötä. Perhe- tai lähisuhdeväkivaltaa kokeneen, lapsen tai aikuisen, avun tarve tulee tunnistaa hyvin varhaisessa vaiheessa kaikissa palveluissa, mutta eritoten sosiaali- ja terveyspalveluissa. Avuntarjoajat on oltava tiedossa ja saatavilla mahdollisimman nopeasti. Toimijoiden tulee myös tunnistaa väkivallan yhteys muihin vaikeisiin ilmiöihin, kuten päihde- ja mielenterveysongelmiin sekä ongelmapelaamiseen (neljän tuulen orientaatio). Näillä ilmiöillä on tunnistettu olevan yhteisiä rajapintoja ja ne kaikki ovat ehkäistävissä riittävän varhaisella toiminnalla.

Toimintasuunnitelman jalkautuksesta vastaa Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn seutukoordinaatioryhmä, minkä keskeisiä toimijoita ovat Lahden ensi- ja turvakoti, Seurakuntayhtymä, Hämeen poliisi, Rikosuhripäivystys, Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä sekä alueen kunnat. Toimintasuunnitelma vuosille 2017–2020 on hyväksytty kaikissa toimialueen kunnissa sekä Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymässä.

2. Tavoitteet vuosille 2017-2020

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytoiminnassa keskitytään turvallisuusnäkökulman ja toiminnan rakenteiden vahvistamiseen, henkilöstön osaamisen tukemiseen, tilastoinnin ja tarpeita vastaavan palvelurakenteen kehittämiseen ja näkyväksi tekemiseen sekä viestintään.

Seudulliset perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytoiminnan tavoitteet vuosille 2017–2020 ovat:

1. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytoiminta toteutuu koordinoituna verkostoyhteistyönä
2. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan palvelut muodostavat palvelurakenteen, jossa on saatavilla perus- ja erityistason palveluja, akuuttipalveluja sekä pidempikestoisia palveluja.
3. Palveluiden toteutuminen ja hyvä laatu matalalla kynnyksellä ja peruspalveluiden periaatteella on turvattu.
4. Tietoa ilmiön laajuudesta, tunnistamisesta, kustannusvaikutuksista ja jatkohoitoon ohjautumisesta sekä palveluiden riittävydestä ja saatavuudesta on saatavilla asiakas- ja potilastietojärjestelmien kautta.
5. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisystä ja palveluista on saatavilla helposti ja riittävästi tietoa.
6. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy sisältyy kuntien hyvinvointistrategiaan, turvallisuussuunnitelmiin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimentasuunnitelmiin.

3. Toiminta vuonna 2019

Vuoden 2019 aikana perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn osalta edistettiin kaikkia tavoitteita.

Painopistealue: Toiminnan rakenteet ja verkostot

1. tavoite: Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytoiminta toteutuu koordinoituna verkostoyhteistyönä.

Toimenpiteet:

Toimintasuunnitelma on hyväksytty kaikissa toiminta-alueen kunnissa sekä Hyvinvointikuntayhtymässä. Kunnat (pl. Padasjoki) ja Hyvinvointikuntayhtymä ovat nimenneet edustajansa seutukoordinaatioryhmään. Kuntaedustajat toimivat kunnassaan perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön yhdyshenkilöinä / koordinaattoreina. Toimintaa ohjaa ja koordinoi tehtävään nimetty seutukoordinaatioryhmä, jossa myös johto on edustettuna. Seutukoordinaatioryhmä tekee tiivistä yhteistyötä Päijät-Hämeen Turvallisuusverkoston kanssa.

Seutukoordinaatioryhmä

Päijät-Hämeen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn seutukoordinaatioryhmä koordinoi alueen lähisuhdeväkivaltateemaan liittyvää koulutustoimintaa, tukee kehittämisprosesseja ja palvelupolkujen kuvaamista sekä tuottaa ajantasaista tietoa ja ylläpitää ammattilaisten toiminnan tueksi perustettua [Turvallisuuswikiä](#). Vuoden 2019 yhteistyön teemoja olivat lähisuhdeturvallisuus, kiusaamisväkivalta ja LAPE-yhteistyö.

Alueellinen koordinaatio tukee laajan yhteistoiminta-alueen yhteistyötä, toimintaa ja kehittämistyötä perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi. Alueellisen yhteistyön keinoin turvataan ammattilaisten osaamista sekä tiedon liikkumista ja vaihtoa eri toimijoiden kesken. Koordinoidun yhteistyön avulla lisätään myös kuntalaisten tietoa ja taitoja käyttää olemassa olevia palveluita sekä tunnistaa avun tarve riittävän varhaisessa vaiheessa. Rakenteistetun ehkäisevän työn ansiosta alueella tehdään valtakunnallisesti tarkasteltuna merkittävää ja järjestelmällistä työtä lähisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi ([Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:55](#)).

Toimintasuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden toimeenpanosta ja toteutumisen seurannasta vastaa Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn seutukoordinaatioryhmä, johon kuuluu Lahden ensi- ja turvakodin, Poliisin, Lahden seurakuntayhtymän ja Rikosuhripäivystyksen edustajien lisäksi Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän sekä kuntien nimeämät yhdyshenkilöt / koordinaattorit. Seutukoordinaatioryhmän puheenjohtajana toimii Sosiaalialan osaamiskeskuksessa työskentelevä ehkäisevän työn seutukoordinaattori ja sihteerinä Lahden ensi- ja turvakodin väkivaltatyön verkostokoordinaattori.

Vuonna 2019 seutukoordinaatioryhmä (Taulukko 1) kokoontui neljä kertaa (18.2., 1.4., 6.9. ja 26.11.) Ryhmässä olivat mukana kuluneen vuoden aikana seuraavat henkilöt, jotka osallistuivat kokouksiin esitetyn mukaisesti:

Toimijataho	Edustaja	Läsnä kokouksissa
Asikkala	Saila Juntunen	3/4
Hartola	Tuija Kajasrinne (Johanna Huttunen)	1/4
Heinola	Kirsi Mäkilä	2/4
Hollola	Antti Anttonen	0/4
Iitti	Tanja Lehtimäki	0/4
Kärkölä	Petra Nevalainen (Erno Lampinen)	2/4
Lahti	Hannu Lehtonen	2/4
Myrskylä	Jaana Keisala (Maija Vauhkonen)	3/4
Orimattila	Kristiina Hämäläinen	0/2
Padasjoki	-	0/0
Pukkila	Sanna Saarenkoski	3/4
Sysmä	Marjaana Hartikainen	0/4
PHHYKY / Lasten ja nuorten hyvinvointi	Marja Koivisto	2/4
PHHYKY / Lapsiperheiden tuki	Päivi Mykrä (Niina Viholainen)	3/4
Hämeen poliisi	Sari Pakkanen	2/4
Lahden SRK-yhtymä	Sirpa Koistinen	4/4
Rikosuhripäivystys	Kati Ulmala	2/4
Lahden ensi- ja turvakoti ry	Heli Lehtinen	3/4
	Jukka Ihalainen	2/4
Sosiaalialan osaamiskeskus Verso	Susanna Leimio	4/4

Taulukko 1: Seutukoordinaatioryhmän kokoonpano ja kokouksiin osallistuminen

Turvallisuusverkosto

Moniammatillinen Turvallisuusverkosto on avoin kaikille toimijoille, ja sen tehtävänä on tiedon ja ymmärryksen sekä kansalaiskeskustelun lisääminen ja vahvistaminen turvallisuus- ja väkivaltateemoista. Verkostotyön tavoitteita ovat verkostoituminen seudullisten toimijoiden kanssa, oman ammattitaidon lisääminen, tiedon saaminen lähisuhdeväkivallasta sekä kunkin toimijan työskentelyosuuden ymmärtäminen perheväkivaltatyössä. Verkosto kokoontui vuoden 2019 aikana eri teemojen ympärille neljä kertaa: 12.2. aiheena oli Naisen väkivalta ([Marian Akatemia](#)), 2.4. käsiteltiin yhdistysten asemaa muuttuvassa tilanteessa, 9.9. kuultiin [Delfins](#)-työstä, minkä tarkoituksena on tarjota apua lapsena hyväksikäytetyille aikuisille ja 19.11. esillä oli Pro-tukipisteen [Prop Up -hankkeen](#) tekemä työ. Kokouksiin osallistui 34 eri henkilöä vuoden aikana, vaihtelevalla aktiivisuudella. He edustivat julkisen, kolmannen ja yksityisen sektorin toimijoita Päijät-Hämeestä. Turvallisuusverkoston puheenjohtajana toimii Lahden ensi- ja turvakodin johtaja, kokousten valmistelijana verkostokoordinaattori (Lahden ensi- ja turvakoti ry) ja sihteerinä Sosiaalialan osaamiskeskus Verson ehkäisevän työn seutukoordinaattori.

Painopistealue: Tarpeita vastaava palvelurakenne

2. tavoite: Lähisuhdeväkivallan palvelut muodostavat palvelurakenteen, jossa on saatavilla perus- ja erityistason palveluja sekä akuuttipalveluja ja pidempikestoisia palveluja.

Työtä turvallisuuden vahvistamiseksi on tärkeää tehdä erilaisissa tilanteissa ja kaikilla toiminnan tasoilla. Turvallisuuden vahvistaminen on samanaikaisesti sosiaalista turvallisuutta tuottavien tekijöiden ylläpitoa ja niistä huolehtimista, sekä ilmi tulleisiin väkivaltatilanteisiin puuttumista ja korjaavaa työtä.

Toimenpiteet:

Työtä turvallisuuden edistämiseksi tehtiin monien eri tahojen toimesta niin alueen kunnissa ja kaupungeissa kuin kolmannellakin sektorilla. Kunnissa toimet liittyivät mm. koulukiusaamisen ja seksuaalisen häirinnän ehkäisyyn kouluympäristöissä. Alla on kuvattu raportoituja toimenpiteitä esimerkkinä alueella tehdystä, laajasta perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa ehkäisevästä työstä.

Asikkalassa käsiteltiin koulukiusaamiseen liittyviä teemoja kouluissa, mutta myös mm. luottamushenkilöille järjestetyssä seminaarissa. Lasten ja nuorten tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseksi kehitettiin toimintamalleja ja toteutettiin mm. tunnemitauksia.

Hartolassa perhe- ja lähisuhdeväkivalta on mukana Ehkäisevän työn toimintaohjelmassa 2018-2021. Turvallisuussuunnitelma laadittiin syksyllä 2019. Turvallisuuskyselyssä oli kaksi monivalintakysymystä, joissa perhe- ja lähisuhdeväkivalta oli mukana yhtenä vastausvaihtoehtona. Muut asiat nousivat kyselystä niin voimallisesti esiin, että perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa ei suoraan otettu yhdeksi teemaksi suunnitelmaan. Aihe kirjattiin kuitenkin turvallisuussuunnittelun vuosikelloon mukaan ja sitä pidetään esillä ehkäisevässä työssä.

Varhaiskasvatuksessa oli käytössä Papilio-ohjelma, joka tukee lapsen tunne- ja sosiaalisten taitojen kehitystä sekä ennaltaehkäisee käyttäytymisen ja tunne-elämän ongelmia. Ohjelma sisältää oman osion henkilökunnalle, lapsille ja vanhemmille. Ohjelma on Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama, ja sen osalta tehdään tieteellistä yhteistyötä Jyväskylän yliopiston kanssa. Ohjelman taustayhdistyksenä toimii Lapset ensin ry.

Kouluissa oli käytössä Kiva Koulu- ja vertaissovittelija -menettelyt kiusaamistapauksissa. LAPE-ryhmässä muistutettiin Päijät-Hämeen turvallisuusverkoston verkkosivuista, josta löytyy tietoa ja materiaaleja mm. perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyen, työkaluja ja toimijoiden yhteystietoja.

Heinolassa perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy näkyy sekä hyvinvointisuunnitelmaan 2017-2021 tavoitteiden asettelussa, että sen pohjalta nostettujen hyvinvointityöryhmän erityisten painopistealueiden nimeämisessä. Yksi näistä oli kiusaamisen ehkäiseminen ja koululaisten tunnetaitojen vahvistaminen. Merkittävimpiä työstytyä asioita olivat rehtorien pohdinta teemojen suhteesta opetussuunnitelmatyöhön, maltti- ja tunnetaitoryhmiin kouluttautuminen ja ryhmätoiminta, osaamisen vahvistaminen monialaisen kiusaamisväkivaltapäivän myötä, lasten, nuorten ja perheiden palvelujen ohjausryhmän käynnistämä erilaisten kiusaamisen ehkäisyn toimintamallien kartoitus

(malleihin tutustuminen ja niiden käytön systemaattisen seurannan kehittäminen edelleen vuonna 2020) sekä päivitetyn toimintamalli- ja yhteystietokaavion jakaminen uudelleen verkostolle (samalla se toimi muistutuksena asian puheeksi ottamisesta). Prosessin edelleen kehittäminen jatkuu avaamalla eri näkökulmia ja jakamalla kokemuksia yhteistyöstä (vuonna 2020) sekä maakunnallisen kiusaamisväkivallan ehkäisyn toimintamallin luomiseen osallistuminen ja sen jakaminen (mallin käyttöön ottoa ja sen esillä pitämisen vahvistaminen).

Hyvinvointi-indikaattoritiedon seuraaminen ja raportointi sekä niihin liittyvien toimenpiteiden rakentaminen olivat myös kehittämisen alla. Esimerkiksi koulut raportoivat oppilashuollon ohjausryhmälle kevääseen 2020 mennessä, miten kouluterveyskyselyn tuloksia on käsitelty ja mihin toimenpiteisiin niiden pohjalta on ryhdytty. HeiPete -työryhmän teemat ja työskentely liittyivät suoraan hyvinvointityöryhmän työhön. Näin neljän tuulen teemat oli mahdollista saada esille myös valmistelun alla olevaan laajaan hyvinvointikertomukseen 2017-2021.

Kärkölan varhaiskasvatushenkilöstö osallistui ”Pienten lasten kiusaamisen ehkäisy, PIKI-koulutukseen”, jonka materiaalia käytettiin päiväkodin toiminnassa ja keväällä 2020 laadittavan Pienten lasten kiusaamisen ehkäisysuunnitelman tukena. Perusopetuksessa aloitettiin kummioppilastoiminta, minkä yhtenä tavoitteena oli vähentää kouluissa esiintyvää kiusaamista. KiVa-kouluohjelman toiminta jatkui ja tunteja lisättiin. Osa koulun opettajista osallistui seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyyn liittyvään TUTKA-koulutukseen. Vuonna 2019 käynnistettiin koulunuorisotyö, jonka avulla pyritään tukemaan nuoria erilaisissa elämän haasteissa. Senioriohjaaja osallistui ”Koko kylä huolehtii – vastuu ikääntyvistä kuuluu kaikille” -seminaariin, ja sai sitä kautta eväitä ja uutta tietoa ikäihmisille jaettavaksi. Senioriohjaaja otti säännöllisesti esiin arjen turvallisuuteen ja lähisuhdeväkivaltaan liittyviä asioita viriketuokioissaan. Kunnan internetsivustolle avattiin oma sivu ehkäisevälle työlle, ja sieltä löytyy ajankohtainen tieto sekä polut palvelun tarjoajien sivuille.

Tukikeskus Valopilkku tekee työtä kiusattujen kanssa. Kiusaaminen on yksi väkivallan muoto. Sitä esiintyy koulussa, vapaa-ajalla ja sosiaalisessa mediassa. Kiusaaminen on ryhmäilmiö, missä kiusatulle tuotetaan erilaisuuden leima, jolla se oikeutetaan. Kiusatun on eriarvoisuuden takia vaikeaa, ellei mahdotonta, yksinään vaikuttaa asemaansa ryhmässä. Kiusaamiseen puuttuminen on aina aikuisten vastuulla. Työn tavoitteena oli tarjota maksutonta kiusaamisen jälkihoitoa kiusaamista kokeneille sekä heidän perheilleen. Palveluun ei tarvita lähetettä.

Tukikeskuksen tuen piirissä oli vuonna 2019 yhteensä 122 yksilöasiakasta, käyntikertoja oli yli viisisataa. Eri kokoisia vertaistukiryhmiä oli kuusi ja niihin osallistui noin 30 nuorta ja aikuista. Tukikeskus tarjosi lisäksi koulutusta kiusaamisen jälkihoidossa eri alojen ammattilaisille ja luennoi aiheesta valtakunnallisesti.

OmaKamu koulutti ja ohjasi luotettavia, turvallisia, vapaaehtoisia aikuisia toimimaan lasten ja nuorten kavereina eli Kamuina. OmaKamu-toiminnan keskeisiin periaatteisiin kuului avoimuus ja turvallisuus. Vuonna 2019 Lahdessa Harjulan Setlementissä koulutettiin 18 Kamua, heistä 13 toimii Kamuina. Toiminta jatkuu vuonna 2020.

Lahden ensi- ja turvakoti ry:n Väkivaltatyön avopalvelun verkostokoordinaattori teki tiivistä yhteistyötä Sosiaalialan Osaamiskeskus Verson kanssa Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytöön seutukoordinaattoriyöryhmän, Turvallisuusverkoston ja ehkäisevän työn

tiimoilta. Vuoteen 2019 sisältyi Lähisuhdeturvallisuuteen liittyviä koulutus / infotilaisuuksia 8 kpl, kansalaistapahtumia 7 kpl, ammattilaisten kanssa yhteistyötapaamisia 16 kpl sekä yhteistyötä Päijät-Hämeen Rauhanturvaajat ry:n ja Välitä viljelijästä -hankkeen ja Homepage-toiminnan kanssa. Kiusaamisasioiden neuvonta- ja tukipiste Valopilkkujen asiantuntijatiimissä valmisteltiin Kiusaamisväkivallan tunnistaminen ja siihen puuttuminen -malli sekä Ohjeita vanhemmille -opas.

Lähisuhdeväkivaltaa kohtaavat palvelut Päijät-Hämeessä on järjestetty pääsääntöisesti alueellisesti. Palvelurakennetta voidaan kehittää tunnistettujen palvelutarpeiden puitteissa. Kouluterveyskyselyssä vastanneet lapset ja nuoret sekä Poliisi, Rikosuhripäivystys, Lahden ensi- ja turvakoti ja Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän lapsiperhepalvelut raportoivat vuodesta 2019 seuraavasti:

Kouluterveyskyselyn (2017, 2019) perusteella koulukiusattuna noin kerran viikossa kertoi olleensa 2,7 % (v. 2017: 3,1 %) perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaisista. Useamman kerran viikon aikana kiusatuksi heistä kertoi tulleen 2,9 %. Ammattikoulussa useamman kerran viikossa kiusatuksi joutuminen oli vähäisempää (v. 2019: 2,0 %) kuin yläkoulussa, mutta se oli kuitenkin lisääntynyt vuodesta 2017 (1,4 %). Lukioikäisten keskuudessa kiusaaminen oli harvinaista. Kouluterveyskyselyn perusteella sekä lapset että nuoret kokevat myös vanhempiensa tai muiden huolta pitävien aikuisten tai perheenjäsentensä välistä henkistä ja fyysistä väkivaltaa (taulukko 2).

	Alakoulun 4. ja 5. lk.	Yläkoulun 8. ja 9. lk.	Lukion 1. ja 2. lk.	Ammattioppi- laitoksen 1. ja 2. lk.
Kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten henkistä väkivaltaa vuoden aikana %	17,5	28,7	29,2	24,7
Kokenut muiden perheenjäsenten välistä henkistä väkivaltaa vuoden aikana %	16,6	25,7	28,6	19,7
Kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa vuoden aikana %	13,3	12,9	7,5	8,3
Kokenut muiden perheenjäsenten välistä fyysistä väkivaltaa vuoden aikana %	9,4	12,2	7,9	7,5

Taulukko 2: Henkisen ja fyysisen väkivallan kokemukset (Kouluterveyskysely 2019)

Poliisille 2019 tietoon tulleet, pari- ja lähisuhdeväkivallaksi luokitellut teot (lievä pahoinpitely, pahoinpitely, törkeä pahoinpitely, henkirikokset ja niiden yritykset), nousivat hieman vuodesta 2018. Pari- ja lähisuhdeväkivaltailmoituksia kirjattiin vuonna 2019 luokittelujen mukaan 215 kappaletta, kun vastaava luku vuonna 2018 oli 181. Pari- ja lähisuhdeväkivalta tapahtui pääosin yksityisellä paikalla.

Kaikkiaan väkivaltarikoksia, sisältäen myös seksuaalirikokset, kirjattiin Päijät-Hämeen alueella 1164 (v. 2018: 1138) kappaletta. Poliisille tulleita kotihälytystehtäviä, jotka kirjattiin hälytyskeskusjärjestelmään perheväkivaltakoodilla, oli 789 (v. 2018: 1109). Kaikki perheväkivalta-tarkenteella olevat kotihälytykset eivät johtaneet rikosilmoituksen kirjaamiseen ja tilastolukujen suurta heittoa voidaan selittää tehdyllä kirjaustarkenteella (esim. vahingonteko, riitatilanne tai päihtyneen henkilön poistaminen).

Poliisi tekee tiivistä yhteistyötä Rikosuhripäivystyksen, Sosiaalipäivystyksen sekä muiden tahojen kanssa. Yhteistyötä pyritään tehostamaan entisestään, jotta pari- ja lähisuhdeväkivaltatilanteet tai niiden mahdollinen jatkuminen tunnistetaan varhaisessa vaiheessa, tilanteeseen puututaan moniammatillisesti ja uhrin saavat apua tilanteeseen ja sen jatkokäsittelyyn mahdollisimman nopeasti.

Marak-toiminnassa (Moniammatillinen riskienarvointikokous, jonka tarkoituksena on auttaa vakavan lähisuhdeväkivallan uhreja) asiakasmäärä kasvoi huomattavasti edellisvuoteen verrattuna. Marak-toiminnan piiriin ohjautui uusia asiakkaita yli 20. Tätä selittää osaltaan vuonna 2018 järjestetyt MARAK-koulutukset eri toimijatahoille. Tietoa Marakista ja sen toiminnasta pyrittiin välittämään edelleen aktiivisesti eri toimijatahoille, jotta väkivallan uhreille ja väkivaltaisessa suhteessa eläville henkilöille voidaan tarjota apua moniammatillisesti.

Rikosuhripäivystys (RIKU) tuottaa yleisiä neuvontapalveluita rikosten uhreille koko Suomessa. Se palvelee rikosten uhreja, heidän läheisiään sekä rikosasioissa todistavia ihmisiä. RIKU myös konsultoi eri yhteistyökumppaneita heidän kohdatessaan rikosten uhreja ja heidän läheisiään. Rikosuhripäivystyksen Päijät-Hämeen palvelupisteessä asiakasmäärät jatkoivat kasvuaan edellisten vuosien lailla. RIKUn Etelä-Suomen alueella, pidempikestoisessa tukisuhteessa asiakkaita oli vuoden aikana 2055 ja yhteydenottovaiheessa lisäksi 1672 asiakasta. Näistä Päijät-Hämeen palvelupisteen osuus oli 507, joista 327 (v. 2018: 262) oli pidemmässä tukisuhteessa olevia ja 83 oli yhteydenottovaiheessa. Palvelupisteeltä osallistuttiin myös RIKUn Chat-työhön, jossa kohdattiin 97 asiakasta.

Kaikissa alueen yhteydenotoissa korostuivat edellisvuosien tapaan yhteydenotot liittyen erilaiseen väkivaltarikollisuuteen (noin 75,7 %), kuten henkirikoksiin tai niiden yrityksiin (1,2 %), pari- ja lähisuhteissa tapahtuvaan väkivaltaan ja vainoon (28,6 %), uhkailuun, häirintään ja erilaiseen kiusaamiseen tai vapaudenriistoon (18 %) ja lähestymiskieltoasioihin (3,5 %). Lähisuhdeväkivalta on yksi merkittävimmistä syistä hakeutua RIKUn asiakkuuteen ja keskeinen ilmiö, johon RIKUn asiakkaat hakevat neuvoa ja tukea.

Turvakoti on tarkoitettu lähisuhdeväkivaltaa kokeville tai sen uhan alla eläville aikuisille naisille, miehille ja lapsille. Turvakodissa on viisi perhepaikkaa, joihin voi hakeutua mihin vuorokauden aikaan tahansa perhe- ja lähisuhdeväkivallan kriisitilanteissa. Turvakodilta on mahdollista saada puhelimitse ympärivuorokauden (24h) henkilökohtaista neuvontaa ja opastusta perhe- ja lähisuhdeväkivaltatilanteesta. Turvakoti tarjoaa välitöntä kriisiapua, ympärivuorokautista turvattua asumista sekä akuuttiin tilanteeseen liittyvää psykososiaalista tukea, neuvontaa ja ohjausta lähisuhdeväkivaltaa kokeneelle tai sen uhan alla eläville henkilöille. Tavoitteena on väkivaltakierteen katkaisu sekä fyysisen ja psyykkisen lähisuhdeväkivallan ehkäisy. Palvelu on asiakkaille maksutonta.

Lahden turvakodissa oli asiakkaina ajalla 1.1.2019-31.12.2019 yhteensä 103 naista (v. 2019: 115), 9 miestä (v. 2019: 7) ja 97 lasta (v. 2019: 116). Asumispäiviä heille kertyi yhteensä 2240 (v. 2019: 2386). Asiakkaat hakeutuivat Turvakotiin omasta aloitteesta (36) sekä pääosin sosiaalihuollon (42) ja poliisin (7) ohjaamina. Apua hakeneista 58 ohjattiin toiseen turvakotiin. Lahdessa asiakkaiksi kirjatuista 141 (v. 2019: 180) asiakkaan äidinkieli oli suomi, 28 arabia (v. 2019: 16) ja 5 venäjä (v. 2019: 14). Turvakodissa vietettiin yleensä 1-3 vuorokautta, mutta pisimmillään jopa 31-60 vuorokautta. Asiakkaista suurin osa (97) oli Lahdesta.

Lahden ensi- ja turvakoti ry:n Väikivaltatyön avopalvelun aikuisten kanssa tehtävä työ tarjoaa matalan kynnyksen ammatillista keskusteluapua, neuvontaa ja ohjausta kaiken ikäisille miehille ja naisille, joiden perheessä tai lähisuhteessa on väkivaltaa tai sen uhkaa. Työskentely voi sisältää yksilö-, pari- ja perhetapaamisia sekä vertaisryhmätöitä. Palvelu on tarkoitettu väkivallan kokijoille ja tekijöille sekä heidän läheisilleen.

Aikuistyössä asioi vuoden 2019 aikana 170 asiakasta (v. 2019: 182), joista miehiä 89 (v. 2019: 97), naisia 80 (v. 2019: 82) ja yksi (v. 2019: 15) lapsi. Asiakkaat ohjautuivat palvelun piiriin lähes kaikista Päijät-Hämeen kunnista. Väikivaltatyön avopalvelun lapsityöntekijän asiakkaina ovat perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa tai väkivallan uhkaa kokeneet 3-17-vuotiaat lapset ja nuoret sekä heidän vanhempansa. Vuoden 2019 aikana lapsityössä tavoitettiin 37 uutta asiakasta ja vuoteen sisältyi n. 150 asiakastapaamista.

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän lapsiperheiden tuen asiakasohjaukseen tuli yhteensä 6495 (v. 2018: 5588) lastensuojeluilmoitusta, joista 327 (v. 2018: 285) ilmoituksessa syykoodiksi mainittiin lähisuhdeväkivalta. Lähisuhdeväkivalta tilastoituu asiakastietojärjestelmään tulossyyn perusteella, eikä se siten nosta näkyväksi esimerkiksi työskentelyn aikana tunnistettua juurisyytä.

Lastensuojeluilmoitus	Vireillepanojen lkm
Lapseen kohdistuva henkinen väkivalta	5
Lapsen pahoinpitely	32
Lapsen väkivaltaisuus	38
Väkivalta perheessä	27
Lastensuojeluilmoitus, sosiaalipäivystys	
Lapseen kohdistuva henkinen väkivalta	2
Lapsen pahoinpitely	54
Lapsen väkivaltaisuus	26
Väkivalta perheessä	143

Taulukko 3: Lastensuojeluilmoitusten vireillepano 2019

Päijät-Hämeen lähisuhdeväkivaltatyöhön liittyvät palvelut on koottu Turvallisuuswikiin [Toimijat ja työkalut -sivulle](#). Sivusto on julkinen, ja siten kuntalaisten ja alueen ammattilaisten käytössä. Tietoa sivun olemassaolosta on välitetty koulutusten yhteydessä ja sähköpostitse alueen toimijoille. Seutukoordinaatioryhmä on huolehtinut tiedon levittämisestä omissa verkostoissaan.

Turvallisuuswikiin on tallennettu työtä ohjaavat keskeiset [suunnitelmat, toimenpideohjelmat ja ohjeet](#), joita päivitetään säännöllisesti. Tavoitteena turvallisuus – Päijät-Hämeen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelma vuosille 2017-2020 hyväksyttiin toimintaa ohjaavaksi asiakirjaksi keväällä 2017. [Viranomaisten toimintaohje lapsen kaltoinkohtelu epäilyn selvittämiseen](#) (2015) ja siihen liittyvä [huoneentaulu](#) päivitettiin muutuneiden tietojen osalta kesäkuussa 2019. [Toimintamalli kiusaamisväkivallan tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen lasten ja nuorten parissa](#) julkaistiin keväällä 2019. Taulukkoa [väkivallan monista muodoista](#) päivitetään säännöllisesti.

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kuntien henkilöstöä on ohjeistettu ja koulutettu tunnistamaan lähisuhdeväkivalta ja sen riski sekä puuttumaan siihen varhaisessa vaiheessa. Koulutuksissa ja osana kehittämisprosesseja on käyty läpi THL:n suosittaman suodatin- ja

kartoituslomakkeen käyttö sekä esitelty MARAK-toimintaa. Systemaattista tietoa lomakkeiden käytöstä ja seulontaan liittyvistä interventioista on toistaiseksi saatavilla vielä varsin vähän.

Painopistealue: Henkilöstön perehdytys ja koulutus

3. tavoite: Palvelujen toteutuminen ja hyvä laatu matalalla kynnyksellä ja peruspalveluiden periaatteella on turvattu.

Toimenpiteet:

Lähisuhdeväkivallan ehkäisytyö ja sen kehittäminen sotepalveluissa

Alueen neuvolapalveluissa (PHHyky, Heinolan kaupunki) vuonna 2015 käynnistynyt koulutuksellinen kehittämisprosessi perhe- ja lähisuhdeväkivallan tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi saatiin päätökseen. Kehittämisprosessin tuloksena valmistui neuvolatyön alueellinen toimintamalli lähisuhdeväkivallan varhaiseen tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen, jota esiteltiin tilaisuudessa 28.3. Lahden pääkirjaston auditoriossa.

Neuvoloiden asiakasohjauksessa käynnistettiin kehittämisprosessi lähisuhdeväkivallan tunnistamiseksi ja avun piiriin ohjaamiseksi osana ns. etulinjan toimintaa. Kehittämisprosessi jatkuu vuonna 2020.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon vuonna 2016, peruspalvelukeskus Aavasta, käynnistynyt ja sittemmin alueelliseksi laajentunut koulutuksellinen kehittämisprosessi saatiin päätökseen. Neuvoloiden mallia seuraten PHHyky:n ja Heinolan kaupungin toimijat päättivät yhdistää erilliset kuvauksensa ja laatia yhteisen alueellisen toimintamallin perhe- ja lähisuhdeväkivallan tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi. Kehittämisprosessin tuloksena syntyi toimintamalli, joka sisälsi myös neuvoloiden kanssa yhteisen kirjaamisohjeen, jolla tehtyä työtä ja lähisuhdeväkivaltaa ilmiönä voitaisiin jatkossa tehdä näkyväksi em. palvelujen kautta.

Muu koulutustoiminta

Päijät-Hämeessä järjestettiin vuonna 2019 yksi erityisesti lähisuhdeväkivaltaa käsittelevää koulutus: 9.4. Tavoitteena turvallisuus – Kiusaamisväkivalta on ehkäistävissä (osallistujia 76). Jo jonkin aikaa vähentyneiden kysynnän ja osallistujamäärien vuoksi muita koulutuksia ei järjestetty.

Sosiaalialan osaamiskeskus Verson hallinnoima, Terveiden edistämisen määrärahoilla toteutettu Neljän tuulen hanke käsitteli lähisuhdeväkivaltaa koulutuksissaan, joita järjestettiin mm. Akuutti24:n henkilökunnalle (3 kpl) ja laajemmin alueen ammattilaisille pARTS-tapahtumapäivän muodossa (Neljän tuulen seminaari V).

Hankkeeseen kuuluneisiin koulutustilaisuuksiin (v. 2018) osallistuneille tehtiin Webropol-kysely. Sillä haluttiin selvittää koulutuksen vaikutusta lähisuhdeväkivallan puheeksi oton tukemiseen. Saatujen vastausten määrä oli pieni (12/128), mutta koulutuksista saatu, työtä

tukeva vaikutus oli tasoltaan keskiarvoa. Hankkeen [loppuraportissa](#) esiteltiin Lahden ensi- ja turvakoti ry:n merkittävä osuus hankkeen kehittämistyössä.

Turvallisuusverkoston jäsenet osallistuivat asiantuntijoina alueella järjestettyihin kehittämisprosesseihin ja koulutuksiin. Aktiivinen näkyvillä olo ja yhteistyö on lisännyt asiantuntijoiden edustamien palveluiden tunnettuutta ja madaltanut ammattilaisten yhteydenottokynnystä asiakastilanteissa. Alueen toimijoiden yhteystiedot lisättiin myös Neljän tuulen hankkeen työntekijöille suunnattujen kyselykaavakkeiden yhteyteen.

Vuosittaiset koulutukset ovat tärkeä osa ehkäisevän työn rakennetta. Ammattilaisten osaamista vahvistamalla lisätään ymmärrystä lähisuhdeväkivaltailmiöstä, ehkäisevän työn merkityksestä sekä eri ammattiryhmien osaamista tunnistaa lähisuhdeväkivalta varhaisessa vaiheessa ja tarjota apua sitä tarvitseville. Vuosien ajan osallistuminen koulutuksiin on ollut aktiivista ja laajaa, mutta vuoden 2019 aikana osallistujamäärä laski merkittävästi ja samaan aikaan taloudellisten resurssien kaventuminen vuodelle 2020 rajasi mahdollisuuksia massakoulutusten järjestämiseen lähitulevaisuudessa.

Painopistealue: Tilastointi

4. tavoite: Tietoa ilmiön laajuudesta, tunnistamisesta, kustannusvaikutuksista ja jatko- hoitoon ohjautumisesta sekä palveluiden riittävydestä ja saatavuudesta on saatavilla asiakas- ja potilastietojärjestelmien kautta.

Toimenpiteet:

Lähisuhdeväkivaltaa tilastoidaan satunnaisesti seudun sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Käytössä olevat syykoodit eivät mahdollista aukotonta reittiä lähisuhdeväkivallan näkyväksi tekemiseen, ja ilmiö voi nousta esiin jonkun muun nimisen asian yhteydessä.

Ilmiön näkyväksi tekemistä mahdollistavia rakenteellisia kirjaamiskäytäntöjä on kehitetty yhteistyössä Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän ja Heinolan kaupungin neuvola- sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon kanssa. Vuoden 2019 lopulla löydettiin dokumentointiin soveltuva tapa, mikä jatkossa helpottaa lähisuhdeväkivallan näkyväksi tekemistä em. palveluissa. Mittari on linjassaan THL:n lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomakkeen kanssa, ja sotepalvelujen yhteiskäytössä. Sen käyttöönottamiseen saa tukea seutukoordinaattorilta.

Neljän tuulen hankkeen ja Akuuttisairaanhoidon palvelujen kehittämistyö lähisuhdeväkivallan tunnistamiseksi jäi kesken. Hankkeessa pilotoitu malli ei ollut yhteneväinen neuvola- sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon kanssa, eikä valmiuksia sen eteenpäin viemiseen löytynyt vuoden 2019 aikana. Yhteistyötä jatketaan.

Lähisuhdeväkivallan rakenteellista kirjaamista on edistetty myös osana Sosiaali-Effican käyttöönottoon liittyvää kokonaisuudistusta. Työ etenee hitaasti, mutta sosiaalihuollon palveluiden tuottamaa tietoa lähisuhdeväkivallasta saataneen jo lähivuosina.

Painopistealue: Viestintä

5. tavoite: Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisystä ja palveluista on saatavilla tietoa helposti ja riittävästi.

Toimenpiteet:

Seudullinen perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintasuunnitelma vuosille 2017-2020 on hyväksytty alueen kaikissa kunnissa sekä Hyvinvointikuntayhtymässä. Suunnitelmaa päivitetään tarvittavilta osin koko toimintakauden ajan, ja se on julkisesti saatavilla [Turvallisuuswikissä](#). Turvallisuuswikistä löytyvät myös keskeiset ohjeet ja lomakkeet perhe- ja lähisuhdeväkivallan tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi sekä lähisuhdeväkivaltatilanteissa tarvittavat [palvelut yhteystietoineen](#).

Turvallisuuswikin päivittämisestä vastaavat seutukoordinaattori ja Lahden ensi- ja turvakodin verkostokoordinaattori yhteistyössä seutukoordinaatioryhmän ja Turvallisuusverkoston kanssa.

Lähisuhdeväkivallasta, sen riskitekijöistä, riski- ja ongelmailmiöstä sekä ilmiöiden (pääteet, mielenterveys, ongelmapelaaminen) yhteyksistä toisiinsa on viestitty eri yhteyksissä. Vuoden aikana on järjestetty yksi suurempi ja useita pienempiä koulutuksia, joissa on käsitelty ilmiötä itsessään, sen ajankohtaisia ilmenemismuotoja sekä keinoja riskien, ongelmien ja avuntarpeen varhaiseen tunnistamiseen sekä hoitoon tai palveluun ohjaamiseen. Viestintäkanavina on myös käytetty Facebookia, Twitteriä, Turvallisuuswikiä ja sähköpostia. Kunnat ja järjestöt ovat huolehtineet kuntalaisille suunnatusta viestinnästä monin eri tavoin.

Painopistealue: Toiminnan sisällyttäminen muihin ohjelmiin

6. tavoite: Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisy sisältyy kuntien hyvinvointistrategiaan, turvallisuussuunnitelmiin sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimintasuunnitelmiin.

Toimenpiteet:

Hyvinvointikertomus valmistellaan kunnassa tai alueellisesti hyvinvointipolitiikan suunnittelun, arvioinnin ja raportoinnin työvälineeksi. Kunnassa laaja kertomus valmistellaan kerran valtuustokaudessa ja sen tavoitteita ja toimenpiteitä päivitetään vuosittain osana kuntasuunnittelua. Lähisuhdeväkivalta ilmiönä (mm. henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, koulukiusaaminen, seksuaalista väkivaltaa kokeneet) ja / tai sen ehkäisy mainittiin suurimmassa osassa julkaistuja kuntien hyvinvointikertomuksia, sen sijaan viittauksia seudulliseen suunnitelmaan löytyi vai muutamien kuntien hyvinvointikertomuksista. Suunnitelmien välistä yhteyttä vahvistetaan tulevaisuudessa.

Seudulliseen lähisuhdeväkivallan ehkäisysuunnitelmaan on viitattu [Päijät-Hämeen turvallisuussuunnitelmassa](#) (2014) ja lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseen (ei erityisesti sen eh-

käisyyn) [Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän järjestämissuunnitelmassa](#) vuosille 2014-2017. Myöhempiä versioita em. asiakirjoista ei ollut saatavilla tai laadittu. Lähisuhdeväkivallan teemoja, muotoja ja kokemuksia huomioitiin myös [Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma vuosille 2018-2021](#) sisällöissä (mm. kiusaaminen, seksuaalinen hyväksikäyttö).

4. Toiminnan suuntaviivoja vuodelle 2020

Lähisuhdeväkivallasta on puhuttava, jotta ilmiöstä tulee näkyvä ja siihen puuttumisesta helpompaa. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyön kehittäminen jatkuu toimintasuunnitelman mukaisesti vuonna 2020.

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn ja turvallisuuden edistämiseen liittyvien toimintamallien laatiminen ja keinovalikoiman selkiyttäminen niin sosiaali- ja terveydenhuollossa kuin kuntienkin palveluissa on edelleen tärkeä painopistealue. Työssä tulee huomioida sekä näkijän, kokijan että tekijän näkökulmat. Vahvistetaan alueen toimijoiden välistä yhteistyötä asian edistämiseksi.

Suodatin- ja kartoituslomakkeen käyttöönottoa ja siitä saatavan tiedon keruuta sekä kirjaamiskäytäntöjä kehitetään edelleen. Edistetään MARAK-toiminnan tunnettuutta ja ohjautumista.

Kehitetään viestintää paremmin kuntalaisia ja ammattilaisia palvelevaksi. Huolehditaan siitä, että saatavilla on tietoa paitsi käytössä olevista keinoista ja menetelmistä, myös tarjolla olevista palveluista.

Vuoden 2020 painopisteitä ovat mm. kuntien roolin selkiyttäminen ja turvallisuuden edistämistyön vahvistaminen (mm. tunne- ja turvataidot, vanhemmuuden tuki), Perhekeskustyön kehittäminen sekä lähisuhdeväkivallan varhainen tunnistaminen, puheeksiotto ja ohjaus palveluihin niin kuntien kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa.

Huomioidaan työssä koronaepidemian ja sen jälkeisen ajan erityiskysymyksiä, kuten perhetilanteiden kriisiytyminen ja niiden ennakointi oikein kohdennettujen, matalakynnyksisten palvelujen keinoin. Etsitään uusia ihmisten tavoittamisen tapoja ja riskien tunnistamisen keinoja sekä vahvistetaan ammattilaisten osaamista. Huomioidaan neljän tuulen (päihteiden käyttö, ongelmapelaaminen, lähisuhdeväkivalta, mielenterveys ja ihmisen kokonaisvaltainen hyvinvointi) näkökulma, ilmiöiden yhteys toisiinsa, työssä ja sen kehittämisessä.